

אסטרטגיות תיווך של הורים את שימוש ילדיהם בטלפונים סלולריים

חגית מישר-טל

מכון טכנולוגי חולון HIT
hagitmt@hit.ac.il

עינת בנדה

מכון טכנולוגי חולון HIT
einatbenda@gmail.com

Parents' Mediation Strategies of Children's Smartphone Use

Einat Benda

HIT – Holon Institute of Technology
einatbenda@gmail.com

Hagit Meishar-Tal

HIT – Holon Institute of Technology
hagitmt@hit.ac.il

Abstract

The purpose of this study was to examine parents' behavior concerning their children's use of Smartphones and the mediation strategies parents adopt. The research question was: Which mediation strategies parents adopt regarding their children's use of smartphone and how they relate to parent's usage characteristics, parent's attitudes towards the use of Smartphones, child's usage characteristics and other personal characteristics. The participants were 177 parents of elementary school-age children, all of whom had a Smartphone of their own. The study identified five leading parental mediation strategies: instructional, restrictive, technological monitoring, no mediation, and co-use. The parents were classified into two clusters - those who adopt a leading restrictive and instructional strategy and those who adopt a leading instructional strategy with no mediation. The study shows that the cluster that characterizes most parents combines instructional and restrictive strategies. It also shows that the instructional mediation strategy is positively related to the extent to which a parent uses the phone for work, learning, and family needs. The place of the child in the family birth order also determines the type of mediation: firstborn children receive more restrictive mediation, while later children are less mediated and their parents are more likely to adopt a no-mediation strategy.

Keywords: Media mediation, Mediation strategies. Smartphones, parental role.

תקציר

מטרת המחקר הייתה לבחון את התנהגות ההורים ביחס לשימוש ילדיהם בסמארטפונים ואסטרטגיות התיווך שההורים אימצו. שאלת המחקר הייתה: אילו אסטרטגיות תיווך נוקטים הורים לגבי השימוש של ילדיהם בסמארטפון ובאיזה אופן הם קשורים למאפייני השימוש של ההורים, לגישות ההורים לגבי השימוש בסמארטפונים, למאפייני השימוש של הילד ולמאפיינים אישיים אחרים. המשתתפים היו 177 הורים לילדים בגיל בית הספר היסודי, שכולם היה סמארטפון משלהם. המחקר זיהה חמש אסטרטגיות גישור הוריות מובילות: הוראתית, מגבילה, ניטור טכנולוגי, ללא תיווך ושימוש משותף. ההורים סווגו לשני אשכולות – אלה שאימצו אסטרטגיה משולבת מגבילה והוראתית כאסטרטגיה מובילה ואלה שאימצו אסטרטגיה משולבת הוראתית וללא תיווך כמובילה. המחקר מראה כי האשכול המאפיין את מרבית ההורים משלב אסטרטגיות הוראתיות ומגבילות. עוד ניתן ללמוד שאסטרטגיית הגישור ההוראתית קשורה באופן חיובי למידת השימוש של ההורה בטלפון לצרכים של עבודה, למידה ומשפחה. מקומו של הילד במשפחה גם הוא קשור לסוג התיווך: ילדים בכורים זוכים בתיווך

מגביל יותר, ואילו בהמשך ילדים פחות מתווכים והוריהם נוטים יותר לאמץ אסטרטגיה ללא תיווך.

מילות מפתח: תיווך המדיה, אסטרטגיות תיווך, סמארטפונים, התפקיד ההורי.

מבוא

ההורות בעידן הדיגיטלי, ניצבת מול אתגרים גדולים מתמיד. מבנה המשפחה משתנה, נדרשות דרכים חדשות להפעלת הסמכות ההורית, להורים חסרה היכולת לשלוט במידע המגיע אל הילדים וקיימים פערים דיגיטליים באימוץ הטכנולוגיות ובאופן השימוש בה בין מבוגרים לילדים. בעידן זה השימוש בסמארטפונים ניבט אלינו מכל מקום, ניכרת עליה במגמת השימוש בהם, קיימת ירידה מתמדת בגיל המשתמשים. מחקר זה בא לבחון את ההתנהגות של ההורים בכל הנוגע לשימוש בטלפונים סלולריים ולאסטרטגיות התיווך הנקטות מצד ההורים ביחס לשימוש ילדיהם בסמארטפונים.

התיווך ההורי של המדיה

תיווך צריכת המדיה וחינוך לצריכה נבונה של מדיה הם אחד מן התפקידים המרכזיים של ההורים בעידן הנוכחי. הדיון על תפקיד ההורים בתיווך המדיה החל עוד בסוף שנות השישים של המאה הקודמת בדיון בסוגית צריכת הטלוויזיה (Livingstone and Helsper, 2008). עם התפתחות אמצעי המדיה החדשים והרשתות החברתיות בהם שוהים הילדים שעות רבות משעות הפנאי, הפכה רשת האינטרנט למושא לדיון בתיווך הורי ותפקידם בחינוך ילדיהם לשימוש מיטבי ברשת ולמניעת חשיפתם לסיכונים הרשת והתפתחו אסטרטגיות פעולה וגישות שונות למעורבות ההורים ברשת (Livingstone 2007).

תיאוריית התיווך ההורי ששמשה חוקרים להבנת התיווך ההורי בשימוש בטלוויזיה ומשחקי וידאו (Valkenburg et al. 1999, Nathanson, 1999) מצביעה על שלוש אסטרטגיות של הורים להתערבות בשימוש באמצעי מדיה של ילדיהם: א. תיווך אקטיבי – שימוש בדרכים חינוכיות והוראיות להסבר והעלאת מודעות לשימוש מיטבי ומוגן במדיה, ב. תיווך מגביל – קביעת גבולות וכללים לשימוש במדיה ושליטה של ההורים על זמן החשיפה למדיה ועל תכני המדיה אליה נחשפים הילדים. ג. שימוש משותף co-use – צריכה משותפת של תכני המדיה. תאוריה זו נמצאה פוריה גם בבחינת תיווך הורים לשימוש ברשת האינטרנט, אם כי הגורם השלישי – של שימוש חברתי משותף פחות רלוונטי לאינטרנט בשל אופיו האישי של השימוש במדיום (Livingstone and Helsper, 2008). לעומת זאת נוספת אסטרטגיה חדשה המתקיימת ברשת והיא בקרה Supervision – ניטור ומעקב אחר פעילות הילדים ברשת באמצעים טכנולוגיים (Nikken & Jozs, 2014). מחקרים מראים כי אמהות, הורים משכילים, בעלי הכנסה גבוהה והורים לילדים קטנים מעורבים בפעילות תיווך הורי לשימוש במדיה רבה יותר מאשר אבות, הורים פחות משכילים, בעלי השכלה נמוכה והורים לילדים גדולים (Bocking & Bocking, 2009; Eastin, Greenberg, Hofschire, 2006; Valkenburg et al., 1999; Warren, 2005).

המחקרים העוסקים באפקטיביות התיווך ההורי לשימוש המדיה אינם חד משמעיים בממצאיהם לגבי התרומה של השימוש באסטרטגיות השונות לצמצום הסיכונים והפגיעה של הילדים ובני הנוער. התיווך האקטיבי הוראתי נמצא בחלק מן המחקרים כעשוי למתן תוצאות שליליות של השימוש במדיה (Austin, 1999; Nathanson, 1999; Roberts, & Nass, 1990; Desmond, Singer, & Singer, 1990). אולם, במחקרים אחרים, לא נמצא קשר בין נקיטה באסטרטגיות תיווך אקטיבי למידת הסיכוי להיפגע מאלימות ברשת (Sasson & Mesch, 2017). כמו כן, בעוד שיש מחקרים המצביעים על כך שתיווך הורי מגביל, כמו התקנת תוכנות סינון וניטור ויצירה משותפת של חוקים ומסגרת זמן לגלישה ברשת, מורידה את הסיכוי לפגיעה מאלימות ברשת בקרב ילדים מציגים מחקרים אחרים ממצאים המעידים על כך שתיווך מגביל דווקא מעורר בילדים רצון להתנסות ולצרוך מידע אסור זה (Navarro, 2013; Mesch 2009).

מערך המחקר

מטרת מחקר זו היתה לבחון את אסטרטגיות הניהול והבקרה של הורים את שימוש ילדיהם בטלפונים סלולריים, שאלת המחקר שנוסחה לשם כך היא: מהן אסטרטגיות התיווך שנוקטים ההורים ביחס לשימוש ילדיהם בסמארטפונים ועד כמה הן קשורות למאפיינים של הורה ולמאפיינים של הילד?

- כדי לענות על שאלה זו נוסחו מספר שאלות אופרציונליות:
1. אילו **אסטרטגיות תיווך** על שימוש הילדים בטלפונים סלולריים מפעילים ההורים והאם יש הבדל בין ההורים באסטרטגיית השימוש?
 2. מהם הקשרים בין **מאפייני הילד** (מין הילד, גילאי הילדים ומקומם במשפחה) לבין אסטרטגיות התיווך של הוריו?
 3. מהם הקשרים בין **מאפיינים אישיים של ההורים** (מין, גיל, מידת השימוש האישי) לאסטרטגיות התיווך שלהם?
 4. מהו הקשר בין **עמדות הורים** כלפי שימוש ילדים בסמארטפונים לאסטרטגיות התיווך שלהם?

אוכלוסיית המחקר

משתתפי המחקר היו הורים לילדים בגילאי בית הספר היסודי שכולם בעלי סמארטפונים. מספר המשיבים על השאלון היה 177 משתתפים. 32 (18%) גברים ו-145 (82%) נשים. גיל ממוצע 41 ס"ת 4.52. ההורים המשיבים היו הורים ל-177 ילדים, מתוכם 93 בנים (52.5%) ו-84 בנות (47.5%), ממוצע גילאייהם הינו 9.50 ס"ת 1.62. מבין הילדים 54% הינם בכורים, 20% הם ילדי ביניים ו-26% הם הילדים הקטנים במשפחה.

כלי המחקר

לצורך המחקר פותח שאלון באמצעותו נאספו נתונים דמוגרפיים של המשתתפים ופרטים אודות הילדים הרלוונטיים למחקר. כמו כן נבחנו אסטרטגיות התיווך של ההורים, הרגלי השימוש שלהם ועמדותיהם כלפי סמארטפונים.

במטרה לבחון את אסטרטגיות התיווך של ההורים, נבנה בשאלון היגדים המבוססים על מודל התיווך ההורי (Valkenburg, Kremar, Peeters, & Marseille, 1999). ההיגדים מייצגים את שלוש האסטרטגיות המקוריות של מודל התיווך ההורי – "הוראתית", "מגבילה" ו"שימוש משותף". בנוסף, לכך הוצגו היגדים המציגים את האסטרטגיה "ניטור טכנולוגי" שהוצעה ע"י ניקן וגוז (Nikken & Joz, 2014). לאסטרטגיות אלו נוספה גם אסטרטגיה חמישית, אסטרטגיית "אי-תיווך" שמשמעותה אי התערבות **מוצהר** של ההורים בשימוש ילדיהם בטלפון הסלולרי. הנימוק לקיומה של אסטרטגיה מובחנת ל"אי תיווך" היא שאי התיווך אינו רק העדר תיווך אלא נובע מעמדה המתנגדת לתיווך באופן עקרוני. ניתוח הגורמים תמך בהחלטה לראות את אי התווך כאסטרטגיה מובחנת. המשתתפים התבקשו לציין בעבור כל היגד באיזו מידה הוא נכון לגביהם על סולם ליקרט בן חמש דרגות. לאחר ניתוח גורמים נופו מספר היגדים שלא תאמו את הניתוח ונתרו 14 היגדים שעל בסיסם נוצרו חמישה אינדקסים המייצגים את האסטרטגיות כפי שיוצג להלן.

ממצאים

1. אסטרטגיות תיווך של הורים

כדי לזהות את אסטרטגיות התיווך של ההורים נערך ניתוח גורמים של אסטרטגיות התיווך של ההורים הניתוח העלה שאכן קיימות חמש אסטרטגיות תיווך מרכזיות: אקטיבית הוראתית, מגבילה, ניטור וסינון, שימוש משותף ואי-תיווך (טבלה 1).

טבלה 1. ניתוח גורמים – אסטרטגיות תיווך של הורים

צפייה משותפת	ניטור טכנולוגי	אי-תיווך	מגבילה	הוראתית	
0.086	0.039	0.067	0.046	0.862	אני משוחח עם הילד על השיחות המתקיימות בקבוצות השונות
-0.016	0.034	0.001	0.175	0.861	אני נוהג לשוחח עם הילד על מקרים העשויים להתרחש בעת השימוש בסמארטפון
0.279	0.048	-0.078	0.060	0.739	אני משוחח עם הילד על התכנים אותם הוא מעלה בקבוצות והסרטונים המועלים בקבוצות וב-YouTube
0.100	0.131	-0.217	0.896	0.058	אני מגביל את זמן המשחק בסמארטפון במהלך היום
0.149	0.170	-0.192	0.876	0.059	אני מגביל את זמן השימוש בסמארטפון במהלך היום
-0.104	0.031	-0.146	0.619	0.234	אני מתנה את זמן השימוש בסמארטפון בסיום הכנת שיעורי הבית ומטלות הבית
-0.026	-0.010	0.857	-0.162	-0.156	מרגע קבלת הסמארטפון השימוש בו הוא חופשי ובאחריות הילד
-0.077	-0.055	0.830	-0.255	-0.041	אינני מגביל את ילדי בצפייה בצריכת תוכן בסמארטפון
-0.114	-0.080	0.758	-0.105	0.158	מרגע שהסמארטפון ברשות הילד אני מתיר לו ללכת איתו לכל מקום
0.017	0.895	-0.088	0.024	0.149	אני נוהג להתקין בסמארטפון שלי אפליקציית מעקב על שיחות ה-WhatsApp של הילד
-0.004	0.855	-0.037	0.246	-0.043	התקנתי הגבלת צפייה ותוכן בסמארטפון של הילד
0.786	0.053	0.003	0.195	0.145	אני נוהג לצפות יחד עם הילד בתכני ה-YouTube בהם הוא צופה
0.692	-0.047	-0.146	-0.156	0.053	אני נוהג לשחק יחד עם הילד במשחקי הטלפון שבהם הוא משחק
0.549	0.040	-0.094	0.233	0.506	אני נוהג לעבור יחד עם הילד על שיחות ה-WhatsApp שלו

על סמך ניתוח הגורמים חושבו חמישה אינדקסים שמודדים כל אחת מן האסטרטגיות ונמדדה מידת הנקיטה בכל אסטרטגיה (טבלה 2).

טבלה 2. מידת הנקיטה באסטרטגיות התיווך השונות

האסטרטגיה	α	ממוצע	סטיות תקן
הוראתית	.797	3.80	1.02
מגבילה	.793	3.59	1.08
שימוש משותף	.577	2.46	0.93
אי-תיווך	.785	2.31	1.11
ניטור טכנולוגי	.740	1.97	1.31

מן הטבלה ניתן לראות שהאסטרטגיה ההוראתית והאסטרטגיה המגבילה ננקטות בעוצמה בינונית עד רבה בעוד ששימוש משותף, אי-תיווך וניטור טכנולוגי ננקטות בעוצמה מועטה בלבד.

מניתוח בדיקות חוזרות עולה שההבדלים בין האסטרטגיות השונות הם מובהקים $F(4,173) = 136.13$, $p < 0.001$. מבחן פוסט-הוק מסוג בונפרוני מגלה שלא נמצאו הבדלים מובהקים בין האסטרטגיה ההוראתית למגבילה, אך נמצאו הבדלים מובהקים בינה ובין שאר האסטרטגיות. כמו כן נמצא הבדל מובהק בין האסטרטגיה שימוש משותף לאסטרטגיה הניטור הטכנולוגי.

כדי לבחון האם יש הבדל בין ההורים בנקיטה באסטרטגיות השונות נעשה ניתוח אשכולות cluster analysis מסוג two-step ונמצא שההורים מחולקים ביניהם לשתי קבוצות, שכל אחת מאופיינת באסטרטגיה מובילה אחרת המשלבת עימה אסטרטגיה משנית מובילה נוספת (טבלה 3):

טבלה 3. מניתוח אשכולות (cluster analysis) של אסטרטגיות הורים

מגבילה/הוראתית 60.5%	הוראתית/ללא תווך 39.5%
הוראתית 4.02	הוראתית 3.47
הגבלה 4.18	הגבלה 2.69
שימוש משותף 2.77	שימוש משותף 2.01
ניטור טכנולוגי 2.50	טכנולוגי 1.16
ללא תיווך 1.81	ללא תיווך 3.10

הקבוצה ה"מגבילה/הוראתית" (60.5%) – בקבוצה זו ההורים דיווחו על שימוש מוגבר באסטרטגיה ההוראתית ומגבילה, ושימוש נמוך ביתר האסטרטגיות.

הקבוצה ה"הוראתית/ ללא תיווך" (39.5%) – בקבוצה זו ההורים דרגו גם כן שתי אסטרטגיות כמובילות – האסטרטגיה ההוראתית כראשית והאסטרטגיה ללא תיווך כשניה במידת הדומיננטיות שלה. קבוצה זו נוקטת גם באסטרטגיה המגבילה במידה בינונית ובשתי האחרות במידה נמוכה.

בהמשך הניתוח התייחסנו להבדלים בין ההורים בכל אסטרטגיה בנפרד לא ברמת האשכול כדי לחדד הבדלים ולשייכם לאסטרטגיות השונות.

2. קשר בין מאפייני ההורים (מין, גיל, שימוש אישי) לאסטרטגיות התיווך

הבדלים על רקע מגדר הורים

כדי לבחון הבדלים בין אבות לאמהות בנקיטה בכל אחת מאסטרטגיות התיווך, נערך מבחן t לבחינת הבדלים ביניהם ונמצא כי לא קיימים הבדלים בין גברים ונשים ברוב האסטרטגיות, למעט בנקיטת האסטרטגיה ללא תיווך. למרות ששני המינים נוקטים באסטרטגיה זו במידה נמוכה מאד עד בכלל לא, גברים (m=1.29 sd=0.22) נוהגים לנקוט באסטרטגיה זו יותר מנשים (m=1.05 sd=0.08) באופן מובהק t(175)=2.569 p<0.05.

קשר לגיל ההורה

כדי לבדוק קשרים בין מידת הנקיטה באסטרטגיות השונות לגיל ההורים נערך מבחן פירסון שהעלה את הקשרים הבאים (טבלה 4):

טבלה 4. קשר בין גיל ההורים למידת הנקיטה באסטרטגיות תיווך

האסטרטגיה	מתאם פירסון r
הוראתית	ל"מ
מגבילה	-.182*
ניטור טכנולוגי	ל"מ
שימוש משותף	ל"מ
אי-תיווך	.228**

*p<0.05 **p<0.01

מן הממצאים עולה כי האסטרטגיה המגבילה קשורה בקשר שלילי חלש לגיל, כך שככל שהגיל עולה כך יורדת מידת הנקיטה באסטרטגיה זו. בניגוד לכך, אסטרטגיות אי-תיווך קשורה בקשר חיובי חלש עד בינוני לגיל, כך שככל שהגיל עולה, עולה מידת הנקיטה באסטרטגיה זו. ביתר האסטרטגיות לא נמצא קשר מובהק.

קשר למאפייני שימוש של ההורים

כדי לבדוק את הקשרים בין אסטרטגיות התיווך למאפייני השימוש של ההורים בטלפונים סלולריים, חושב מתאם פירסון בין מידת הנקיטה באסטרטגיות השונות לבין מידת השימוש בטלפון הסלולרי של ההורה לצרכים שונים: עבודה, למידה, פנאי ומשפחה (טבלה 5).

טבלה 5. קשר בין האסטרטגיות הננקטות לבין מידת השימוש לפי צרכי שימוש שונים

	עבודה	למידה	פנאי	משפחה
הוראתית	.250*	.275**	.059	.186**
מגבילה	-.074	.076	-.032	-.072
ניטור טכנולוגי	.077	.039	.060	-.047
שימוש משותף	.080	.146	.063	.058
אי-תיווך	.191*	.065	.198**	.217**

*p<0.05 **P<0.01

מן הטבלה עולה כי אסטרטגיות תיווך אקטיבית קשורה באופן חיובי ומובהק לשימוש של ההורה בטלפון לצרכי עבודה, למידה ומשפחה, בעוד שאסטרטגיות התיווך אי-תיווך קשורה באופן חיובי ומובהק לשימוש בטלפון לצרכי עבודה פנאי ומשפחה. יתר האסטרטגיות לא נמצאו קשורות למידת השימוש לצרכים השונים.

3. קשר בין מאפייני הילד למידת הנקיטה באסטרטגיות השונות

כמענה על שאלת המחקר השלישית, נבחן הקשר בין מידת השימוש באסטרטגיות השונות לבין גיל הילד, מין הילד ומקומו במשפחה. טבלה 6 מתארת את הקשרים שנמצאו בין אסטרטגיות התיווך השונות לגיל הילד:

טבלה 6. קשר בין גיל הילד לכל אחת מהאסטרטגיות:

האסטרטגיה	מתאם פירסון (r)
אקטיבית	ל"מ
מגבילה	-.238**
ניטור טכנולוגי	-.225**
שימוש משותף	ל"מ
אי-תיווך	.375***

** p<0.01 ***p<0.001

הממצאים מעידים על כך שאסטרטגיה מגבילה ואסטרטגיות הניטור הטכנולוגי עומדות בקשר הפוך עם גיל הילד, כך שככל שהגיל עולה האסטרטגיה המגבילה והניטור הטכנולוגי יורדות. לעומת זאת האסטרטגיה אי-תיווך קשורה בקשר חיובי עם גיל הילד, כך שככל שהילד מתבגר ההורים מפעילים יותר אסטרטגיה של אי-תיווך.

טבלה 7 מתארת את הקשר בין אסטרטגיות התיווך השונות למקומו של הילד למשפחה.

טבלה 7. קשר בין אסטרטגיות התיווך השונות למקומו של הילד למשפחה

האסטרטגיה	מתאם פירסון (r)
אקטיבית	ל"מ
מגבילה	-.235**
ניטור טכנולוגי	-.167*
שימוש משותף	ל"מ
אי-תיווך	.181*

*p<0.05 **P<0.01

הממצאים מעידים כי קיים קשר הפוך בין האסטרטגיות המגבילה והניטור הטכנולוגי לבין מקום הילד במשפחה, כך שככל שמקום הילד במשפחה עולה כך האסטרטגיות הללו יורדות. לעומת זאת קיים קשר ישר בין נקיטה באסטרטגיה אי-תיווך למקומו של הילד במשפחה, כך שככל שמקומו של הילד במשפחה גדל עולה הנקיטה באסטרטגיה אי-תיווך.

בנוסף, נבחנו הבדלים באסטרטגיות הננקטות בהתאם למין הילד. לא נמצא הבדל מובהק בעוצמת האסטרטגיות השונות שמפעילים ההורים בין בנים ובנות.

4. עמדות ההורים כלפי שימוש בסמארטפונים והקשר בין עמדות ההורים לאסטרטגיות התיווך

כדי לבחון את הקשר בין עמדות ההורים כלפי שימוש בסמארטפונים לאסטרטגיות התיווך התבקשו ההורים לדרג היגדים המביעים דעות חיוביות ושליליות על שימוש בסמארטפונים בקרב ילדים (טבלה 8).

טבלה 8. עמדות הורים ביחס לשימוש ילדים בסמארטפונים

סוג עמדה	היגד	ממוצע	ס"ת
חיובית	ילדים מפתחים טוב יותר את כישוריהם בשימוש בסמארטפונים	2.62	1.12
	הודות לשימוש בסמארטפונים, ישנה מגמת שיפור בהתפתחות האינטלקטואלית של הילדים	2.62	1.18
	ילדים לומדים דברים חדשים ושימושיים בעת השימוש בסמארטפונים	3.51	1.00
	בעת שימוש בסמארטפונים ילדים רוכשים מיומנויות טכנולוגיות חשובות שישמשו אותם בעתיד.	3.58	.963
	סה"כ	3.08	.797
שליילי	במקום לשחק עם חברים, ילדים מבזבזים את זמנם בסמארטפונים	3.43	1.18
	שימוש מופרז בסמארטפונים עשוי להפריד את הילדים מהוריהם וחבריהם	3.47	1.22
	ילדים עוסקים פחות בספורט כתוצאה מעליית השימוש בסמארטפונים	3.79	1.186
	ילדים המשתמשים באופן קבוע בסמארטפונים נמצאים בסיכון לפתח תלות בהם.	4.01	1.10
	סה"כ	3.67	.87

מן הטבלה עולה שעוצמת הדעות השליליות ($m = 3.67$ $sd = .87$) גבוהה יותר מעוצמת העמדות החיוביות ($m = 3.08$ $sd = .797$) באופן מובהק $t(176) = -6.00$ $p < 0.001$ לבדיקת הקשר בין אסטרטגיות התיווך לבין עמדות ההורים בוצע מבחן פירסון בנפרד לקשר לעמדות חיוביות ולקשר לעמדות שליליות ונמצאו הקשרים הבאים (טבלה 9):

טבלה 9. קשרים בין האסטרטגיות לעמדות ההורים כלפי טלפונים סלולריים

R	
.166*	הוראתית
ל"מ	מגבילה
ל"מ	ניטור טכנולוגי
.188*	שימוש משותף
.186*	אי-תיווך
ל"מ	הוראתית
.376**	מגבילה
ל"מ	ניטור טכנולוגי
ל"מ	שימוש משותף
-.205**	אי-תיווך

*p<0.05 **p<0.01

מן הטבלה עולה כי עמדות חיוביות קשורות באופן חלש לאסטרטגיות הוראתיות, שימוש משותף ואי-תיווך בעוד שעמדות שליליות קשורות באופן בינוני לאסטרטגיות מגבילה ובאופן חלש והפוך לאי תיווך.

דיון

מטרת מחקר זה הינה לבחון את אסטרטגיות התיווך של הורים את השימוש של ילדיהם בסמארטפונים. המחקר העלה שניתן לזהות חמש אסטרטגיות תיווך מובילות של ההורים: הוראתית, מגבילה, ניטור טכנולוגי, אי-תיווך ושימוש משותף. ההורים סווגו לשני אשכולות – כאלו הנוקטים באסטרטגיה מובילה מגבילה והוראתית וכאלה הנוקטים באסטרטגיה מובילה הוראתית וללא תיווך. בכך תורם מחקר זה לפיתוח והתאמת מודל התיווך ההורי שפותח עבור צריכה של טלויזיה (Valkenburg et al. 1999, Nathanson, 1999) והותאם לאינטרנט (Nikken & Jozs, 2014), גם לשימוש בטלפונים סלולריים. מחקר זה מחזק טענתם של ניקן וגוז לקיומה של אסטרטגיה חדשה, היא אסטרטגיית הפיקוח והניטור הטכנולוגי (Nikken & Jozs, 2014), המחליפה את אסטרטגיית השימוש המשותף (Livingstone and Helsper, 2008). אסטרטגיה זו זכתה לדרוגים נמוכים במיוחד ביחס לשאר האסטרטגיות. כמו כן מוסיף המחקר את אסטרטגיית אי-התיווך כאסטרטגיה נוספת שמשלימה את האסטרטגיות שהוצגו עד כה במחקר.

מן המחקר עולה שהאשכול שמאפיין את רוב ההורים משלב בין האסטרטגיות ההוראתית והמגבילה. לכאורה יש כאן סתירה, שכן האסטרטגיות הללו נוגדות זו את זו, האחת מחנכת לשימוש ומכינה לשימוש והשנייה מונעת אותו. ממצא זה עשוי לרמוז על כך שההורים מבולבלים לגבי יחסם לטכנולוגיה, ולא יודעים איזו אסטרטגיה עדיפה. מצד אחד הם מקבלים את הטלפונים כעובדה שיש לחיות עימה ויש להכין את הילדים לשימוש נכון בו ולכן מכוונים אותם לשימוש נכון באמצעות האסטרטגיה ההוראתית, ומצד שני הם מנסים לקבוע גבולות ולהגביל את השימוש, ייתכן שבמטרה למנוע את החשיפה לתופעות השליליות והסיכונים הכרוכים בשימוש באינטרנט (Livingstone 2007), ולמנוע התמכרות שידועה כאחת מהסכנות המרכזיות של השימוש במכשירים אלו (Lee, Kim & Choi, 2017; Parasuraman et al. 2017). חשוב להם להיות אקטיביים מול התופעה אך לא ברור להם בדיוק כיצד. לכן האקטיביות שלהם מתבטאת בכל הדרכים.

ממצא נוסף שמחזק פרשנות זו הוא הקשר שנמצא בין מידת הנקיטה בכל אחת מן האסטרטגיות למידת השימוש שעושים ההורים בטלפונים בחיי היום יום. העובדה שאסטרטגיית תיווך הוראתית קשורה באופן חיובי למידת השימוש של ההורה בטלפון לצרכי עבודה, למידה ומשפחה, ולא קשורה לאסטרטגיות התיווך המגבילות יכולה לרמוז על כך שאסטרטגיית התיווך ההוראתית, שהיא אסטרטגיה מאפשרת ולא מונעת, נובעת מהצורך להכין את הילד לחיים הבוגרים ומהכרה בצורך לדעת להשתמש בכלי זה לצרכים שונים באופן

קונסטרוקטיבי. כמו כן, ניתן לראות שאסטרטגיית אי-התיווך קשורה באופן חיובי ומובהק לשימוש בטלפון לצרכי עבודה, פנאי ומשפחה. במקרה זה, בדומה למקרה של אסטרטגיית התיווך ההוראתית, ייתכן והממצא מעיד על כך שככל שההורה משתמש בעצמו במכשיר לצרכים יומיומיים ואף לצרכי פנאי, הוא חווה את השימוש בטלפון הסלולרי כחיובי ומהנה ולכן אינו מוצא צורך לתווך את השימוש בו לילדיו.

ובהמשך לכך, במחקר זה נמצא קשר בין העמדות, חיוביות ושליליות, של הורים כלפי שימוש ילדיהם בטלפונים סלולריים ובין אסטרטגיות התיווך שבהן הם נוקטים. נמצא כי עמדות חיוביות קשורות לאסטרטגיות הוראתיות, שימוש משותף ולא-תיווך בעוד שעמדות שליליות קשורות לאסטרטגיה מגבילה ועומדת בקשר הפוך עם אי תיווך. ממצא זה מספק הסבר נוסף למקור ההבדלים בין האסטרטגיות ההוראתית למגבילה. ההורים השייכים לאשכול הוראתית-מגבילה הם בעצם הורים שמחזיקים בערבוביה בדעות שליליות וחיוביות גם יחד ולכן נוקטים באסטרטגיות שלכאורה נוגדות זו את זו.

המחקר גם בחן את הקשר בין מידת הנקיטה בכל אסטרטגיה למאפיינים של ילדיהם. מידת השימוש באסטרטגיות נמצא קשור לגיל הילדים ולמקומם במשפחה. ככל שהילד יותר גדול כך שימוש באסטרטגיה של אי-תיווך עולה וככל שהילד יותר צעיר כך האסטרטגיות המגבילות עולות. ממצא זה מוכר גם ממחקרים שנעשו על צריכת טלוויזיה (Böcking & Böcking, 2009) וגם על האינטרנט (Eastin, Greenberg, Hofschire, 2006; Livingstone and Helsper, 2008) ועולה בקנה אחד עם העובדה שככל שהילד גדל כך הצורך שלו בהכוונה ובהגבלה יורד הוא יותר עצמאי ולכן ההורים פחות מגבילים אותו ופחות מתווכים עבורו את המדיה. התופעה היותר מעניינת היא שמקומו של הילד במשפחה גם הוא קובע את מידת הפיקוח והתיווך של המדיה עבור הילד. ילדים בכורים זוכים ליתר תיווך מגביל, בעוד שילדים שנולדו למשפחה שכבר קיימים בה ילדים אחרים, פחות זוכים לתיווך מגביל והוריהם נוקטים יותר באסטרטגיית אי-תיווך. גם ממצא זה ניתן להבין בהקשר הרחב של מידת תשומת הלב הרבה יותר שניתנת לילדים בכורים הנובע מהחרדות של ההורים והצורך להגן על ילדם הראשון. ככל שההורים יותר מנוסים בחינוך ילדים הם מרפים את הרסן, מאפשרים יותר ומגבילים פחות. על רקע זה ניתן להבין גם את הקשר שנמצא בין גיל ההורים לבין האסטרטגיות השונות.

ממצא נוסף שדורש את התייחסותנו הוא העובדה שלא נמצאו הבדלים בנקיטה באסטרטגיית תיווך בקרב הורים לבנות ולבנים. משמעותו של הממצא הוא שברמת החינוך לשימוש בטלפונים סלולריים לא נעשית על ידי ההורים הכוונה מגדרית. ההורים בישראל מתייחסים לתופעה באופן שווה כלפי בנים ובנות ולא תורמים לאי שוויון מגדרי הקיים בחינוך בגילאים אלו. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מחקרם של ליבינגסטון והלספר (Livingstone and Helsper, 2008) אך עומד בסתירה למחקרם של איסטיין וחבריו (Eastin, Greenberg, Hofschire, 2006) שמצאו הבדלים באסטרטגיות ההורים בהתאם למין הילד בקרב הורים שמאופיינים בסגנון הורות סמכותני. סטירה זו יכולה להיות מוסברת על רקע האוכלוסיות השונות שנבחנו בשני המחקרים וההבדל התרבותי ביניהן. מצד שני מבחינת נקיטת אסטרטגיית התיווך, נמצא הבדל מסויים על רקע מגדרי בין האבות ובין האמהות. נמצא כי אבות נוקטים יותר באסטרטגיית אי התיווך כפי שנמצא גם במחקרם של ניקן וג'וז (Nikken & Josz 2014). ממצא זה מעיד, שברמת התפקיד ההורי, עדיין נשים תופסות את התפקיד שלהן כיותר אקטיבי בעוד שגברים יותר פאסיביים בתחום זה.

סיכום

מחקר זה בחן את אסטרטגיות התיווך ההורי בשימוש בטלפונים סלולריים של ילדיהם ותרם לתיאוריה של התיווך ההורי כמו גם להבנת המצב בישראל. נמצא כי האסטרטגיה השלטת היא האסטרטגיה ההוראתית ואחריה האסטרטגיה המגבילה, ההורים נוהגים לשלב בין האסטרטגיות. שילוב האסטרטגיות יכול להעיד על הבלבול וחוסר ההחלטיות הקיימת בקרב ההורים והצורך מצד אחד להכין את ילדיהם לעולם בו הסמארטפון הוא כלי מרכזי המשמש בחיי היומיום, ומצד שני לפקח ולשמור עליהם מן הסכנות הקיימות ברשת.

מקורות

- Austin, E. W., Roberts, D. F., & Nass, C. I. (1990). Influences of family communication on children's television-interpretation processes. *Communication Research*, 17(4), 545-564.
- Böcking, S., & Böcking, T. (2009). Parental mediation of television: Test of a German-speaking scale and findings on the impact of parental attitudes, sociodemographic, and family factors in German-speaking Switzerland. *Journal of Children and Media*, 3(3), 286-302.
- Eastin, M. S., Greenberg, B. S., Hofschire, L. (2006). Parenting the internet. *Journal of Communication*, 56(3), 486-504.

- Livingstone, S. (2003). Children's use of the internet: Reflections on the emerging research agenda. *New media & Society*, 5(2), 147-166.
- Livingstone, S. (2007). Strategies of parental regulation in the media-rich home. *Computers and Human Behavior*, 23, 920-941.
- Livingstone, S., & Byrne, J. (2018). Parenting in the digital age. The challenges of parental responsibility in comparative perspective (p. 19-30) in Giovanna Mascheroni, Cristina Ponte & Ana Jorge (eds.) *Digital parenting. The challenges for families in the digital age*. Göteborg: Nordicom.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Mesch, G. S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, 12(4), 387-393.
- Nathanson, A. I. (1999). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research*, 26(2), 124-143.
- Nathanson, A. I. (2001). Parent and child perspectives on the presence and meaning of parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45(2), 201-220.
- Navarro, R., Serna, C., Martínez, V., & Ruiz-Oliva, R. (2013). The role of Internet use and parental mediation on cyberbullying victimization among Spanish children from rural public schools. *European Journal of Psychology of Education*, 28(3), 725-745.
- Nikken, P., & Jansz, J. (2014). Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media, and Technology*, 39(2), 250-266.
- Sasson, H., & Mesch, G. (2017). The role of parental mediation and peer norms on the likelihood of cyberbullying. *The Journal of Genetic Psychology*, 178(1), 15-27.
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L., & Marseille, N. M. (1999). Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation," restrictive mediation," and "social co-viewing." *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 52-66. Warren, 2005
- Warren, R. (2005). Parental mediation of children's television viewing in low-income families. *Journal of Communication*, 55(4), 847-863.